

foto Mark van Benthem

Nieuwe uitdagingen voor de financiering van bos en natuur

Voor de duurzame instandhouding van bossen is een gezonde financieringsbasis onontbeerlijk. Dat terreineigenaren niet volledig afhankelijk zijn van financiering (subsidies) vanuit de overheid, maar dat er tevens via de verkoop van producten en de levering van diensten vanuit de markt voldoende inkomsten worden gegenereerd. De laatste decennia is de financiering van bos en natuur in Nederland echter steeds meer gedomineerd geraakt door overheidsfinanciering, die nu deels wegvalt. Een verkenning naar de knelpunten en kansen voor financiering van bos en natuur, die Probos in 2009 uitvoerde voor het InnovatieNetwerk, laat zien waar de kansen liggen om de financieringsbasis te verbeteren.

— Martijn Boosten en Jaap van den Briel (Probos)

Houtoogst blijft een belangrijke economische drager voor bosbeheer

> BOS EN NATUUR LEVEREN een breed scala aan producten en diensten. Probos onderscheidt in haar verkenning 62 typen producten en diensten. Het meest bekend zijn uiteraard het product hout en de 'klassieke' recreatie- en natuurdiensten. De laatste jaren is er ook meer aandacht voor de zogenaamde milieudiensten, zoals CO₂-vastlegging en de afvang van fijnstof. Ook de bijdrage die bos en natuur leveren aan de fysieke gezondheid en het geestelijk welzijn van mensen wordt steeds meer erkend. Daarnaast zijn er nog tal van minder bekende en minder erkende diensten, zoals bos en natuur als aantrekkelijk decor voor recreatieondernemingen, woningen of bedrijfspanden.

Een aanzienlijk deel van de 62 producten en diensten wordt momenteel niet of in onvoldoende mate financieel gewaardeerd. Dit komt bijvoorbeeld doordat de dienst niet wordt erkend door de gebruiker. Een voorbeeld hiervan is de voortdurende discussie tussen bouseigenaren en waterbedrijven over de waterzuiverende functie van bossen en het al dan niet vergoeden van deze functie. Gebrek aan financiële waardering treedt ook op wanneer de exacte kosten voor het leveren van de dienst of de opbrengsten die de dienst de eindgebruiker oplevert, moeilijk kunnen worden bepaald.

Een voorbeeld hiervan is de bijdrage die natuur levert aan de gezondheid van mensen. Hoe kwantificeer je bijvoorbeeld de uitgespaarde ziektekosten die het gevolg zijn van wonen of recreëren in de natuur? Kortom, terreineigenaren krijgen lang niet altijd een (eerlijke) prijs voor hun 'waar'. Door de jarenlange overheidsfinanciering worden bos en natuur bovendien als gemeengoed gezien waarvan ieder naar believen gebruik kan maken voor recreëren, wonen of werken. Daardoor is er in veel gevallen sprake van een scheve verhouding tussen betaler (de overheid), de ontvanger van de dienst (recreant, huiseigenaar, ondernemer) en de terreineigenaar. De ontvangers van de dienst betalen vaak alleen indirect (via belasting) voor bos en natuur, waarmee de betaling zo goed als onzichtbaar is voor het grote publiek. Hierdoor kon makkelijk het beeld ontstaan dat al deze diensten gratis worden geproduceerd. Een ander knelpunt in de waardering van producten en diensten is dat de generieke overheidsvergoedingen vaak geen recht doen aan de regionale verschillen en de daadwerkelijke kosten die een terreinbeheerder moet maken. Drukbezochte bosgebieden met veel kosten voor het openstellen van hun gebied (onderhoud recreatievoorzieningen en zorgplicht) krijgen bijvoorbeeld evenveel beheerssubsidie als gebieden waarvan vrijwel geen recreatief gebruik wordt gemaakt. Een laatste knelpunt is dat de terreineigenaar zelden profiteert van de opbrengsten die derden, bijvoorbeeld recreatie-

ondernemers of huiseigenaren, verkrijgen door de aanwezigheid en/of goed beheer van een bos of natuurterrein.

Maatschappelijke veranderingen

Tegelijkertijd verandert de maatschappij en daarmee ook de wensen die mensen hebben ten aanzien van hun (woon)omgeving en (vrije)tijdsbesteding. Er is bijvoorbeeld een toenemende behoefte aan plekken voor sport, ontspanning en bezinning en een groeiende aandacht voor gezondheid. De vraag naar groene grondstoffen ter vervanging van fossiele grondstoffen en brandstoffen neemt toe. Door de klimaatverandering is er een toenemende maatschappelijke waardering voor de milieufuncties van bos en natuur. Tot slot speelt de toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord ondernemen een belangrijke rol. Het bedrijfsleven is steeds meer bereid om (mede)verantwoordelijkheid te dragen in de financiering van bos en natuur. Al deze ontwikkelingen leiden tot nieuwe mogelijkheden voor beloning van goederen en diensten uit bos en natuur.

Vermarketing versus overheidsbeloning

Door de toenemende waarde van hout en andere biomassavormen als grondstof voor de biobased economy zullen deze producten op termijn naar verwachting steeds beter worden betaald via reguliere marktmechanismen. Onder invloed van de economische crisis en

foto Patrick Jansen

Regionale vergoeding voor recreatiediensten

de recente overheidsbezuinigingen op natuur, wordt ook de houtproducerende kant van bossen weer meer erkend dan de voorafgaande jaren. Het houtproducerend potentieel zal in de toekomst meer worden benut. Er zullen door de bosbeheerders echter ook investeringen moeten worden gedaan (in bijvoorbeeld aanplant, jeugdverzorging, goede genen etc.) om de houtproducerende functie op de lange termijn op peil te houden.

Daarnaast bestaan er nog volop kansen voor het vermarkten van 'nieuwe' diensten, zoals natuurbegraven, stiltewandelingen, sociale natuurwerkplekken en natuurspa's. In de multifunctionele landbouw bestaan al succesvolle concepten zoals de 'zingevingsboerderij' en de 'wellnessboerderij'. De bos- en natuursector kan nog veel leren van deze bedrijfstak. Spa's en sauna's zijn momenteel zeer winstgevendende ondernemingen en bieden een veelbelovende

groeimarkt. Bos en natuur lijken de ideale setting voor dit soort activiteiten, mits er sprake is van een zorgvuldige en verantwoorde inpassing. Het is wel goed om zich te realiseren dat het hier veelal gaat om het bedienen van nichemarkten. Voor terreinbeheerders zit de uitdaging in het steeds vinden van nieuwe diensten die nog niet worden aangeboden of om regio's te vinden waarin de niches nog niet zijn opgevuld.

Niet alles kan aan de markt worden overgelaten. Het is bijvoorbeeld aan de overheid om collectieve, moeilijk vermarktbaar diensten, zoals biodiversiteit, te blijven financieren. Een mogelijk instrument om de waarde van dergelijke diensten te bepalen is TEEB (The Economics of Ecosystems and Biodiversity). TEEB gaat uit van een veel betere erkenning en waardering van de diensten en producten door publiek en politiek

(zie kader). De overheid kan ook zorgen voor nieuwe financieringsstructuren voor milieudiensten die het algemeen belang dienen, zoals CO₂-vastlegging. Een voorbeeld hiervan is het Duitse Waldklimafonds (zie kader Waldklimafonds).

De overheid hoeft niet alles direct zelf te financieren. Ze kan via aanpassing van wet- en regelgeving zorgen voor een eerlijkere en passendere beloning van bijvoorbeeld recreatiediensten, waarbij bijvoorbeeld rekening wordt gehouden met regionale verschillen in recreatiedruk en waarbij aan de concrete dienst een directe betaling wordt gekoppeld, zodat de kosten voor de dienst ook beter zichtbaar zijn voor de afnemer van de dienst. Regionale overheden, zoals provincies, gemeenten en/of waterschappen kunnen hierbij een sleutelrol vervullen. Provincies kunnen bijvoorbeeld het instrument 'Groene

Natuur wordt steeds meer een plek voor zingeving en rust

en blauwe diensten' aanwenden. Gemeenten kunnen uit de toeristenbelasting putten en waterschappen kunnen een extra doelheffing introduceren. De democratisch gekozen besturen van deze overheden kunnen per regio de heffing en de hoogte van de vergoedingen voor de diensten aan de terreineigenaar bepalen door te kijken naar het daadwerkelijk gebruik van de dienst en de daadwerkelijke kosten die de terreineigenaar moet maken om de dienst te leveren. Hierdoor ontstaat voor terreineigenaren tevens een prikkel om de recreant gericht te bedienen. Kleine (particuliere) terreineigenaren die de menskracht en/of kennis missen om gericht te werken aan een breed palet van diensten, zouden zich kunnen verenigen in zogenaamde dienstencoöperaties. Het is bovendien aan de terreineigenaren zelf kansen te zien en te verzilveren. De overheid kan hierbij ondersteunen door bijvoorbeeld

pilots te ondersteunen en de uitwisseling van kennis en ervaring te stimuleren.<

*Martijn Boosten & Jaap van den Briel
martijn.boosten@probos.nl*

Van de resultaten van dit project zijn een rapport en een samenvattende brochure verschenen. De brochure en het rapport zijn te downloaden op de websites van het InnovatieNetwerk (www.innovatienetwerk.org) en Stichting Probos (www.probos.nl).

TEEB

In 2010 zijn in een wereldwijd project van de Verenigde Naties de economische, sociale, beleidsmatige en bedrijfsmatige waarden van de ecosysteemdiensten in beeld gebracht. Dit project had de naam 'The Economics of Ecosystems and Biodiversity' of kortweg TEEB. Voortbordurend hierop heeft de Staatssecretaris van Natuur besloten om het onderzoeksinstituut Alterra een studie te laten uitvoeren naar de economische waarde van ecosysteemdiensten waaronder biodiversiteit voor Nederlandse overheden, bedrijfsleven en de maatschappij. De resultaten van deze studie worden eind 2012 verwacht.

Waldklimafonds

Door de Duitse landbouwminister Ilse Aigner is in 2009 in samenwerking met de bosbouwsector het 'Waldklimafonds' opgericht. Uit dit fonds met de slogan "Maak onze bossen klaar voor morgen" moeten maatregelen worden gefinancierd waarmee bossen beter worden aangepast aan de gevolgen van klimaatverandering en waarmee een terugdringing van de CO₂-uitstoot kan worden bereikt. Maatregelen die vanuit dit fonds zullen worden genomen en initiatieven die worden gesteund, zijn onder andere de verbetering van de CO₂-vastleggingscapaciteit van het bos ter bescherming van het klimaat en het ontwikkelen van innovatieve houtproducten. Het klimaatfonds moet worden gefinancierd uit het emissiehandelssysteem (ca. 50 miljoen euro per jaar). De Duitse regering heeft inmiddels besloten om jaarlijks 35 miljoen euro te reserveren voor dit fonds. Het fonds zal vanaf 1 januari 2013 actief worden.

foto Mark van Benthem

